

RENE KARABASH

«Τα βιβλία μπορούν να είναι εξεγέρσεις»

Η συγγραφέας από τη Βουλγαρία γράφει για τις «ορκισμένες παρθένες» στα βάθη των Βαλκανίων, αλλά καταλήγει να μιλάει για όλες τις γυναίκες που θυσιάζουν τα σώματα, τα συναισθήματα και την ίδια τους τη φύση για την ελευθερία τους.

ΤΗΣ ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΣΙΜΟΥ

Οι «ορκισμένες παρθένες» είναι γνωστές με διαφορετικά ονόματα σε όλη τη Βόρεια Αλβανία, το Κόσοβο, τη Βόρεια Μακεδονία, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, την Κροατία και τη Βοσνία. Πώς μάθατε πρώτη φορά για την ύπαρξή τους και γιατί αποφασίσατε να κάνετε αυτό το θέμα κεντρικό άξονα του μυθιστορημάτος σας *Ορκισμένη* (εκδ. Μεταίχμιο); Αναζητούσα ένα θέμα, έναν χαρακτήρα που να μπορεί να ενσαρκώσει από μόνος του την ιστορία που ήθελα να αφηγηθώ. Έτσι, μια μέρα είδα φωτογραφίες αυτών των Αλβανών ορκισμένων παρθένων σε μια έκθεση της φωτογράφου Ρερα Χρίστοβα. Το πρώτο πράγμα που μου έκανε εντύπωση ήταν η ανδρόγυνη φύση τους. Έμοιαζαν μισές γυναίκες, μισοί άνδρες. Έφεραν μέσα τους τη γυναικεία και την ανδρική ενέργεια, αφήνοντας τη δεύτερη να κυριαρχήσει στα φυσικά τους χαρακτηριστικά. Άρχισα να διαβάζω περισσότερα γι' αυτές –βιβλία, συνεντεύξεις, ανθρωπολογικές μελέτες– οτιδήποτε μπορούσε να με βοηθήσει να γνωρίσω τον κόσμο τους. Και τότε ανακάλυψα πόσο πολύ έμοιαζε με τον δικό μου κόσμο, με τη ζωή μου στο χωριό όπου μεγάλωσα, εκεί όπου γεννήθηκε και η ιστορία της *Ορκισμένης*. Έτσι, δεν μου ήταν δύσκολο να αναδημιουργήσω τον κόσμο τους.

Οι ωμές, τραχιές εικόνες της Βαλκανικής υπαίθρου είναι πολύ έντονες στη γραφή σας. Το αναγνωρίζω αυτό γιατί προέρχομαι κι εγώ από παρόμοιο περιβάλλον. Κάνω λάθος αν πω ότι αυτό το τοπίο σάς αφορά βαθιά προσωπικά; Χαίρομαι πολύ που το λέτε αυτό... Σημαίνει ότι καταφέρατε να βυθιστείτε πραγματικά στην ιστορία και να τη νιώσετε ολοκληρωτικά. Ναι, το αλβανικό υπόβαθρο είναι παρόμοιο

με το χωριό μου στη Βουλγαρία. Στην πραγματικότητα, δεν έχω πάει ποτέ στην Αλβανία. Εξερεύνησα το περιβάλλον και τα τοπία μέσω του Google Maps. Όλοι νομίζουν ότι έχω πάει εκεί, ακόμη και Αλβανοί ειδικοί που γνωρίζουν καλά αυτές τις περιοχές το πίστεψαν. Όμως η αλήθεια είναι ότι ο εξωτερικός κόσμος είναι καθρέφτης του εσωτερικού κόσμου των χαρακτήρων μου. Ο πόνος τους είναι ο πόνος μου, η ενοχή τους είναι η ενοχή μου. Ο ήλιος τους είναι ο ήλιος μου και το φεγγάρι τους το φεγγάρι μου. Δημιούργησα έναν χάρτη της ανθρωπίνης ψυχής. Έχω πάει εκεί. Κι εσείς έχετε πάει. Γι' αυτό ο αναγνώστης, παρότι το θέμα είναι τοπικό, νιώθει την ιστορία σαν δική του. Ο τόπος είναι ο δικός του τόπος και το ποτάμι είναι το δικό του ποτάμι.

Οι λογοτεχνικές φωνές που προέρχονται από τα Βαλκάνια –και από τόσο αυστηρά πατριαρχικές κοινωνίες– είναι αρκετά δυνατές και πολυάριθμες στη σύγχρονη λογοτεχνία; Ναι, οι φωνές έρχονται από τα πατριαρχικά Βαλκάνια. Ήθελα να δείξω τους πιο ριζοσπαστικούς πατριαρχικούς νόμους, ώστε ο αναγνώστης να αναγκαστεί να κοιτάξει βαθύτερα αυτό το ζήτημα, που είναι παγκόσμιο. Μια χώρα δεν χρειάζεται να έχει γραπτούς πατριαρχικούς νόμους για να περιορίζει τα δικαιώματα των γυναικών. Είναι ένα φεμινιστικό πρόβλημα που δυστυχώς δεν επιλύεται, αντίθετα επιδεινώνεται, όπως βλέπουμε από όσα συμβαίνουν στις γυναίκες σε όλο τον κόσμο. Πίστεια πως γινόμαστε πιο ελεύθεροι, πιο ευφυείς και πιο συμπονετικοί ως άνθρωποι, αλλά στην πραγματικότητα κάνουμε βήματα προς τα πίσω. Είναι λυπηρό για την ανθρωπότητα, αλλά εγώ επιλέγω να ελπίζω ότι κάποια μέρα τα πράγματα θα βελτιωθούν. Όχι

μόνο για τις γυναίκες, αλλά για τους ανθρώπους γενικότερα.

Από το ψευδώνυμό σας μέχρι τα ονόματα των χαρακτήρων σας, φαίνεται πως αυτά παίζουν σημαντικό ρόλο στο έργο σας. Τι θέλετε να δούμε πίσω από αυτά; Είναι καθαρά συμβολικά; Ναι. Πάντα κρύβω συμβολισμούς στα ονόματα των χαρακτήρων μου. Διάβασα ένα βιβλίο για τη σημασία των αλβανικών ονομάτων – έτσι τα επέλεξα στην *Ορκισμένη*. Καθένα έχει τη δική του σημασία. Το Μπέκια σημαίνει «ζώντανή, αυτή που έχει επιβιώσει», κάτι που απεικονίζει τέλεια την ιστορία της. Όσο για το ψευδώνυμό μου, Rene Karabash (το πραγματικό μου όνομα είναι Irena Ivanova), έχει επίσης ιδιαίτερη σημασία για εμένα. Rene με φώναζαν οι φίλοι μου όταν γύρισα από τις σπουδές μου στη Γαλλία. Karabash είναι το πατρικό όνομα της μητέρας μου. Το διάλεξα στα πρώτα μου συγγραφικά χρόνια, αλλά τώρα βλέπω το βαθύτερο νόημα, την απόπειρα να διατηρήσω τη θηλυκή ενέργεια της μητρικής μου γραμμής. Στη Βουλγαρία, η γυναίκα παίρνει το επώνυμο του συζύγου της μετά τον γάμο, κι έτσι το πατρικό της χάνεται. Ίσως αυτό να είναι ένα ακόμα δικό μου μικρό βήμα προς την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των γυναικών.

Τι ελπίζετε να κάνει η λογοτεχνία σας απέναντι σε τέτοιου είδους αδικίες; Πραγματικά ελπίζω το βιβλίο να αλλάξει τη νοοτροπία των αναγνωστών και να κάνει το αόρατο ορατό. Πιστεύω ότι τα βιβλία μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο – αθόρυβα, αλλά σταθερά. Τα βιβλία μπορούν να είναι εξεγέρσεις. Όμως όλα εξαρτώνται από τον αναγνώστη: αν θα θελήσει να αλλάξει μετά την ανάγνωση, αν θα πάρει την ιδέα και θα σταθεί δίπλα της όταν χρειαστεί.

Τα ζώα παίζουν επίσης πολύ σημαντικό ρόλο στην ιστορία σας. Ναι, και δεν το είχα συνειδητοποιήσει αρχικά. Τα ζώα είναι μέρος της φύσης και μέσα από αυτά βλέπουμε τη φυσική επιλογή, πώς λειτουργεί ο κόσμος. Το ίδιο συμβαίνει και με τους ανθρώπους όταν αφήνουν τη ζωώδη φύση τους να κυριαρχήσει. Μεγάλωσα σε ένα μέρος όπου έβλεπα ζώα να γεννιούνται και αργότερα να θανατώνονται για τροφή ή για διασκέδαση. Έτσι γνώρισα από πολύ νωρίς τη διττή φύση της ζωής. Του Θεού. Γιατί ο Θεός είναι κι αυτός φύση. Και όλα αποτελούν μέρος της, ακόμα και οι άνθρωποι.

Αυτό στο οποίο η Μπέκια δεν μπορεί να ορκιστεί είναι η ελευθερία. Εσείς ορκίζεστε στην ελευθερία; Μπορούμε ποτέ να ορκιστούμε σε αυτήν; Οι πολλαπλές φωνές της *Ορκισμένης* φαίνεται να την αναζητούν. Η ελευθερία είναι ένα από τα κεντρικά θέματα του βιβλίου. Είναι, όμως, βαθιά παράδοξο: η Μπέκια ορκίζεται να γίνει άνδρας και μέσα από αυτό αποκτά την ελευθερία της, καθώς οι γυναίκες εκεί δεν έχουν καμία. Όμως, κερδίζοντας την ελευθερία

του άνδρα, φυλακίζεται σε μια ζωή όπου δεν της επιτρέπεται να αγαπήσει και να αγαπηθεί. Δεν είναι αυτό η μεγαλύτερη φυλακή που μπορεί να βιώσει κανείς; Νομίζω πως ναι.

Πολλοί έχουν χαρακτηρίσει το βιβλίο σας queer. Σκεφτόμουν ότι είναι υπερβολικά εύκολος αυτός ο χαρακτηρισμός. Οι ήρωές σας υπάρχουν όχι μόνο μέσα από το φύλο και τα σώματά τους, αλλά και μέσα από την καταγωγή, την ιστορία και τις έννοιες που έχουν μάθει για την αγάπη και την ελευθερία. Δεν μου αρέσει να αποκαλούν το βιβλίο μου queer, γιατί αυτό το περιορίζει σε ένα μικρό κουτί, ενώ είναι κάτι πολύ ευρύτερο. Θίγει πολύ πιο ουσιαστικά θέματα που αξίζουν να συζητηθούν. Και παρόλο που αναφέρεται συχνά στους ρόλους των ανδρών και των γυναικών, προσπάθησα να μπω κάτω από την επιφάνεια του φύλου, του σώματος. Γι' αυτό, νομίζω, στη Βουλγαρία και σε άλλες χώρες το βιβλίο μου δεν αντιμετωπίζεται ως queer μυθιστόρημα. Το αγαπούν ακόμη και πολύ συντηρητικοί αναγνώστες, ίσως χωρίς καν να προσέξουν τη σχέση μεταξύ της Μπέκια και της Ντάνα. Και αυτό είναι η απόδειξη της δύναμης, της ενέργειας που κατοικεί μέσα μας.

Η γυναίκα που αγαπά η Μπέκια, η Ντάνα, λέει κάπου: «Η αγάπη υπάρχει πέρα από το λάθος και οτιδήποτε άλλο». Δεν έρχεται αυτό σε αντίθεση με τη φράση «η αγάπη ισούται με τον θάνατο» που επίσης υπάρχει στο βιβλίο; Είναι ελεύθερη η αγάπη; Μπορούμε να ορκιστούμε σε αυτήν; Ο τόπος όπου ζει η Μπέκια είναι γεμάτος αντιφάσεις. Εκεί, η αγάπη ισούται με τον θάνατο. Όμως η Ντάνα φέρνει την άλλη πλευρά της αγάπης, την ελευθερία. Ναι, η αγάπη είναι ελευθερία. Αν είναι φυλακή, τότε δεν είναι αγάπη. Είναι ένα τοξικό μείγμα φόβου και βίας. Η αγάπη είναι ελεύθερη και σε κάνει να λάμπεις. Αν βάζει ένα σύννεφο στο πρόσωπό σου, τότε φύγε. Βρες μια άλλη Γη. Βρες τη Νέα Γη.

Το μυθιστόρημα θα γίνει ταινία. Νιώθετε άγχος για τη διασκευή; Τι ρόλο έχετε εσείς στη διαδικασία και τι μπορείτε να μας αποκαλύψετε; Μόλις ολοκληρώσαμε τα γυρίσματα της ταινίας που βασίζεται στο βιβλίο. Δεν ανησυχώ

για τη διασκευή, γιατί είμαι η σεναριογράφος της και ο σκηνοθέτης μου έδωσε απόλυτη ελευθερία να τη γράψω όπως την οραματίζομαι. Συνεργαστήκαμε υπέροχα και μείναμε πιστοί στο βιβλίο. Διευρύνσαμε μάλιστα τη γραμμή του χαρακτήρα Σάλε και προσθέσαμε σκηνές για να υπηρετηθεί καλύτερα η φύση του σινεμά. Είμαι πολύ ικανοποιημένη με το αποτέλεσμα και ελπίζω τον Απρίλιο να τη δούμε στους κινηματογράφους. Είναι μια συμπαραγωγή Βουλγαρίας, Ιταλίας, Αλβανίας, Ρουμανίας και Γερμανίας. Ελπίζω το ελληνικό κοινό να έχει την ευκαιρία να τη δει σε κάποιες αίθουσες ή σε κάποιο από τα φεστιβάλ στην Ελλάδα. **■**

“*Η αγάπη είναι ελεύθερη και σε κάνει να λάμπεις.
Αν βάζει σύννεφο στο πρόσωπό σου, τότε φύγε.*”